

heres institutus sit, aut qui ab intestato legitimō jure ad hereditatem vocatur, potest aut cernendo aut pro herede gerendo, vel etiam nuda voluntate suscipiendo hereditatis, heres fieri; etque liberum est, quo-
cunque tempore voluerit, adire hereditatem: solet (*tamen*) prator pos-
tulantibus hereditariis creditoribus tempus constitue, intra quod si
velint audeat hereditatem; si minus, ut liceat creditoribus bona defuncti
vendere.¹ — 168. Si quis autem cum cretione heres institutus est,
(*sicut*) nisi creverit hereditatem, non fit heres, ita non alieni excludi-
tur, quam si non creverit intra id tempus quo cretio finita sit. Itaque
licet ante diem cretionis constituerit hereditatem non adire, tamen
penitentia actus, superante die cretionis, cernendo heres esse potest.
— 169. At hic sine cretione heres institutus est, quique ab intestato
per legem vocatur, sicut voluntate nuda heres fit, ita et contraria
destinatione statim ab hereditate repellitur.² — 170. Omnis autem cretio
certo tempore constringitur: in quam rem tolerabilem tempus visum est
centum dierum; potest tamen nihilominus jure civili aut longius aut
brevis tempus dari; longius tamen interdum prator coactat.³ — 171. Et
quamvis omnis cretio certis diebus constringatur, tamen alia cretio vul-
garis vocatur, alia certorum dierum: vulgaris illa quam supra exposui-
mus, id est, in qua dicuntur haec verba: *QUIBUS SCIER POTESITQUE*;
certorum dierum, in qua detractis his verbis certior scibuntur.⁴ — 172.
Quarum cretionum magna differentia est: nam vulgaris cretione data
nulli dies computantur, nisi quibus scierit quisque se heredem esse ins-
titutum, et possit cernere; certorum vero dierum cretione data, etiam
nescientis se heredem institutum esse numerantur dies continuo. Item ei
quoque, qui aliqua ex causa cernere prohibetur, et eo amplius ei qui sub
conditione heres institutus est, tempus numeratur: unde melius et aptius
est vulgaris cretione uti. — 173. Continua haec cretio vocatur, quia con-
tinui dies numerantur; sed quia tamen dura est haec cretio, altera magis
in usu habetur; unde etiam vulgaris dicta est.⁵

174. Interdum duos plures gradus heredum facimus, hoc modo:
LUCIUS TITIUS HERES ESTO, CERNITOQUE IN DIEBUS (centum) PROXIMIS,
QUIBUS SCIES POTESITQUE; *QUODNI ITA CREVERIS, EXHERES ESTO; TUM MAEVIVS HERES ETO, CERNITOQUE IN DIEBUS CENTUM, ET RELIQUA; ET DEINCEPS*
in quantum velim, substituere possumus. — 175. Et licet nobis vel unum
in unius locum substituere plures, et contra in plurimum locum vel unum
vel plures substituere.⁶ — 176. Prima itaque gradu scriptus heres her-
editatem cernendo fit heres, et substitutus excluditur; non cernendo sum-
metur, etiam pro herede gerat, et in locum eius substitutus succedit: et
deinceps si plures gradus sint, in singulis simili ratione idem contingit.
— 177. Sed si cretio sine exheredatione sit data, id est, si haec verba
(*adjecta sint*): *SI NON CREVERIS TUM PUBLIUS MAEVIVS HERES ESTO*, illud
diversum inventur; quia si prior omissa cretione pro herede gerat,
substitutus in partem admittitur, et fiunt ambo a iis partibus heredes:
quod si neque cernat, neque pro herede gerat, sane in universum sum-
mоветur, et substitutus in totam hereditatem succedit. — 178. Sed
duum quidem placuit, quādūcē cernere et eo modo heres fieri possit
prior, etiam pro herede gesserit, non tamen admitti substitutum: cum
vero cretio finita sit, tum pro herede gerentem admittere substitutum;
olīmo vero placuit, etiam superante cretione, posse eum pro herede ge-
rendo in partem substitutum admittere, et amplius ad cretionem reverti
non posse.

179. Liberis nostris impuberibus quos in potestate habemus, nec
solum ita, ut supra diximus, substituere possumus, id est, ut si heredes
non extiterint, alius nobis heres sit; sed eo amplius, ut etiam si heredes
nobis extiterint, et adhuc impuberis mortui fuerint, sit iis aliquis heres:
velut hoc modo *TITIUS FILIUS MEUS MINI HERES E TO; SI FILIUS MEUS*
MINI (heres non erit sive heres) ERIT ET PRIUS MORIATUR, QUAM IN
SUAM TUTELAM VENERIT, SEIUS HERES ESTO.⁷ — 180. Quo casu si quidem
non extiterint heres filius, substitutus patris fit heres: *si vero*
heres extiterit filius et ante pubertatem decesserit, ipsi filio fit heres
substitutus.⁸ Quamobrem duo quoddammodo sunt testamenta: aliud pa-
tris, aliud filii tamquam si ipse filius sibi heredem instituisset; aut certe
unum est testamentum duarum hereditatum.⁹ — 181. Ceterum ne post
obitum parentis pericolo insidiarum subjectus videatur pupillus, in usu
est vulgarē quidem substitutionem palam facere, id est, eo loco quo
pupillum heredem instituimus; (*nam*) vulgaris substitutio ita vocat ad
hereditatem substitutum, si omnino pupillus heres non extiterit: quod
accidit cum vivo parente moritur, quo casu nullum substituti maleficium
suspiciari possumus, cum scilicet vivo testatore omnia que in testamento
scripta sint, ignorentur. Illam autem substitutionem per quam, etiam
heres extiterit pupillus et intra pubertatem decesserit, substitutum vo-
luit.

1. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2, 14. Gaius
ita fere scripsisse creditur: Per vindicationem legatum relinquitur ita, verbi gratia: hominem
Stichum do lego; sed si alterum verbum possumus sit, velut do aut lego, etiam per vindica-
tionem legatum est: sive alii similares verbi, velut ita legatum fuerit, sumpto, vel ita, sibi habet,
et ita, capitulo, etc.

4. Inst. II, 16, 2, 5. — 2. Id, 2, 8. — 3. Id, 2, 2. — 4. In Epitome (lib. 2, tit. 5, 2).
— 5. Id, 2, 1. — 6. Id, 2, 10, 14, 2, 1. — 7. Id, 2, 20. — 8. Id, 2, 2. — 9. Id, 2, 14. — 10. Id, 2, 11. — 11. Id, 2, 11. — 12. Id, 2, 2. — 13. Id, 2

ceteris plus mille assibus legatorum nomine mortis causa capere permisum non est: sed et haec lex non perficit quod voluit; qui enim verbi gratia quinque milium aris patrimonium habebat, poterat quinque hominibus singulis milenos asses legando totum patrimonium erogare¹. — 226. Ideo postea lata est lex Voconia qua cautum est, ne cui plus legatorum nomine mortis causa capere licet, quam heredes caperent: ex qua lege plane quidem aliquid utique heredes habere videbantur, sed tamen fere vitium simile nascebatur; nam in multis legatariorum personas distributo patrimonio, poterat ad eos heredi minimum reliquere (*testator*), ut non expediret heredi hujus lucri gratia tolius hereditatis onera sustinere². — 227. Lata est itaque lex Falcidia, qua cautum est ne plus legare licet quam dodorantem: itaque necesse est ut heres quartam partem hereditatis habeat, et hoc nunc jure uitum³. — 228. In libertatibus quoque dandis nimiam licentiam compescuit lex Furia Caninia, sicut in primo commentario retulimus.

229. Ante heredis institutionem inutiliter legatur, scilicet quia testamento vim ex institutione heredis accipiunt, et ob id velut caput et fundamentum intelligitur totius testamenti heredis institutio⁴. — 230. Pari ratione nec libertas ante heredis institutionem dari potest⁵. — 231. Nostri praecipentes nec tutorem eo loco dari posse existimant: sed Laabo et Proculus tutorem posse dari (*putant*), quod nihil ex hereditate erogatur tutoris datione. — 232. Post mortem quoque heredis inutiliter legatur, id est hoc modo: CUM HERES MEUS MORTUUS ERIT, DO LEGO, aut DATO. Ita autem recte legatur CUM HERES MORIETUR; quia non post mortem heredis relinquitur, sed ultimo vite eius tempore. Rursus ita non potest legari: PRIDIE QUAM HERES MEUS MORIETUR, quod non pretiosatione receptum videtur⁶. — 233. Eadem et de libertatibus dicta intelligimus⁷. — 234. Tutor vero an post mortem heredis dari possit, querentibus eadem forsitan poterit esse quæstio, quæ de (eo) agitantur qui ante heredem institutionem datur.

235. Pœna quoque nomine inutiliter legatur. Pœna autem nomine legari videtur, quod coerendi heredis causa relinquitur, quia magis heres aliquid faciat aut non faciat; velut quod ita legatur: SI HERES MEUS FILIUM SUAM TITIO IN MATRIMONIUM COLLOCaverit, x (milia) SEIO DATO; vel ITA SI FILIAM TITIO IN MATRIMONIUM NON COLLOCaverit, x (milia) TITIO DATO. Sed et si heres verbi gratia intra biennium monumentum sibi non fecerit, x Titio dari jussirerit, pœna nomine legatum. taque ex ipsa definitione multas similares species⁸. — 236. Nec libertas quidem pœna nomine dari potest; quamvis de eae fuerit quesitus⁹. — 237. De tute vero nihil possumus querere, quia non potest datione tutoris heres compelli quidquam facere aut non facere: ideoque nec datur pœna nomini; tutor (et si) datus fuerit, magis sub conditione, quam pœna nomine datus videbitur. — 238. Incertæ personæ legatum inutiliter relinquuntur. Incerta autem videtur persona, quam per incertam opinionem animo suo testator subiectus¹⁰, velut sita legatum sit: QUI PRIMUS AD FUNUS MEUM VENERIT (ei heres) MEUS x (milia) DATO. Idem juris est si generaliter omnibus legaverim, quicunque ad funus meum venerint: in eadem causa est, quod ita relinquitur: QUICUNQUE FILIO MEO IN MATRIMONIUM FILIAM SUAM COLLOCaverit, EI HERES MEUS x MILIA DATO. Illud quoque in eadem causa est, quod ita relinquitur: QUI POST TESTAMENTUM CONSULES DESIGNATI ERUNT; (nam) que incertæ personæ legari videtur, et denique aliae multæ hujusmodi species sunt. Sub certa vero demonstratione incerte personæ recte legatur, velut: EX COGNATIS MEIS QUI NUNC SUNT, QUI PRIMUS AD FUNUS MEUM VENERIT, EI x MILIA HERES MEUS DATO¹¹. — 239. Libertas quoque non videatur incerte personæ dari posse, quia lex Furia Caninia iubet nominatum servos liberari¹². — 240. Tutor quoque certus dari debet¹³. — 241. Postumo quoque alieno inutiliter legatur; est autem alienus postumus, qui natus inter suos heredes testator futurus non est: ideoque ex emancipato quoque filio conceptus nepos extraneus. est ejus. uxor, extraneus postumus patri contingit¹⁴. — 242. Ac ne heres quidem potest institui postumus alienus; est enim incerta persona¹⁵. — 243. Cetera vero que supra diximus, ad legata proprie pertinent: quamquam non immerito quibusdam placeat, pœna nomine heredem institui non posse; nihil enim intererit, utram legatum dare jubeatur heres si fecerit aliquid aut non fecerit, ac coheres ei adjiciatur; quia tam heredis adiunctione, quam legati datione compellitur ut aliquid contra propositum suum faciat¹⁶.

244. An ei, qui in potestate sit ejus quem heredem instituimus, recte legimus, queritur. Servius recte legari probat; sed evanescere legatum, si, quo tempore dies legatorum cedere solet, adhuc in potestate sit:

¹ Inst. II, 22. — 2. Id. — 3. Id. — 4. Id. — 5. Id. 2. 8. — 6. Id. 2. 21. — 7. Id. 2. 1. — 8. Id. 2. 9. — 9. Id. 2. 10. Id. — 11. Id. — 12. Id. — 13. Id. — 14. Id. — 15. De rebus in locis sententia conjecturam capere flect ex Epit. lib. 2, (ut. 7, 2) sic enim legitur: «Fideicommissum ad eum cui aliquid dimissum est, herede mortuo poterit pervenire, si nullus testator condidit testamentum: nam legatum ita relinquere non potest: unde locus noster sic restituendum videtur: Nam etce per fideicommissum etiam post mortem heredes relinquere potest: cum alioquin legatum per se mortem heredes relinquitur inutiliter sit. V. supra 2. 22. Ulp. 25 (agm. 8; 1. Inst. II, 20. 2. 52. — 2. Id. 2. 53. — 3. Id. 2. 55. — 4. Id. — 5. Id. 2. 2. — 6. Id. 2. 2. — 7. Id. 2. 2. — 8. Id. 2. 2. — 9. Id. 2. 2. — 10. Id. 2. 2. — 11. Id. — 12. Id. — 13. Id. — 14. Id. 2. 2. — 15. Id. 2. 2. et III, 3. — 16. Id. 2. 2. — 17. Id. 2. 2. — 18. Id. — 19. Id. 2. 2. — 20. Id. 2. 2.

ideoque, sive pure legatum sit, et vivo testatore in potestate heredis esse desierit; sive sub conditione, et ante conditionem id acciderit, deberi legatum. Sabino et Cassius sub conditione recte legari, pure non recte putant¹: licet enim vivo testatore possit desinere in potestate heredis esse, ideo tamen inutile legatum intelligi oportere, quia quod nullas vires habiturum foret si statim post testamentum factum decessisset testator, hoc id valere quia vitam longius traxerit, absurdum esset. Diversa schola auctores nec sub conditione recte legari (*putant*); quia quis in potestate habemus, eis non magis sub conditione, quam pure debere possumus. — 245. Ex diverso constat, ab eo qui in potestate (tua) est herede instituto recte tibi legari; sed si tu per eum heres extiteris, evanescere legatum. quia ipse tibi legatum debere non possis: si vero filius emancipatus, aut servus manumissus erit vel in alium translatus, et ipse heres extiterit aut alium (*heredem*) fecerit, deberi legatum².

246. Hinc transeamus ad fideicommissa³.

247. Et prius de hereditatibus videamus⁴. — 248. Imprimis igitur sciendum est, opus esse ut aliquis heres recte jure institutus, ejusque fidei committatur ut eam hereditatem alii restituat: alioquin inutile est testamentum, in quo nemo recte jure heres institutus⁵. — 249. Verba autem utilia fideicommissorum haec recte maxime in usu esse videntur: PETO, ROGO, VOLO, FIDEICOMMITTO; que prouide firma singula sunt, atque si omnia in unum congesta sint⁶. — 250. Cum igitur scripserimus (Lucius) TITIUS HERES ESTO, possumus adjicere ROGO TE, LUCI TITI, PETO A TE UT, CUM PRIMUM POSSIS HEREDITATEM MEAM ADIRE, GAIO SEIO REDDAS RESTITUTAS. Possumus autem et de parte restituenda rogar: et liberum est vel sub conditione vel pure relinquere fideicommissum vel ex die certa⁷. — 251. Restitutus autem hereditate, is qui restitutus nihilominus heres manet; is vero qui recipit hereditatem, aliquando hereditis loco est, aliquando legatarii⁸. — 252. Olim autem nec hereditis loco erat nec legatarii, sed potius emptoris: tunc enim in usu erat, ei cui restituebat hereditas, nummo uno eam hereditatem dicis causa venire; et que stipulationes (*inter venditionem hereditatis et emptione interponi solent eadem, interponebantur*) inter heredem et eum cui restituebatur hereditas, id est, hoc modo: heres quidem stipulabatur ab eo cui restituebatur hereditas, id est, hoc modo: heres quidem stipulabatur ab eo cui restituebatur hereditas, ut quidquid hereditario nomine condemnatus fuisse, sive quid alias bona fide dedisset, eo nomine indennis esset; et omnino, si quis cum eo hereditario nomine ageret, ut recte defendetur. Ille vero qui recipiebat hereditatem, invicem stipulabatur ut, si quid ex hereditate ad heredem pervenisset, id sibi restitueretur; et etiam patreter eum hereditariis actiones procuratoriai aut cognitorio nomine exequi. — 253. Sed posterioribus temporibus, Trebelliano Maximo et Anno Seneca consulibus, senatusconsultum factum est quo cautum est, ut si cui hereditas ex fideicommissu causa restituta sit, actiones que jure civili heredi et in heredem competenter, (et) et in eum darentur cui ex fideicommissu restituta esset hereditas: post quod senatusconsultum desierunt illæ cautiones in usu haberet. Prator enim utiles actiones ei et in eum qui receperit hereditatem, quasi heredi et in heredem dare cepit⁹; eque in editio proponuntur. — 254. Sed rursus quia heredes scripti, cum aut totam hereditatem aut parte plerumque restituere rogabantur, adire hereditatem ob nullum aut minimum lucrum recusabant, atque ob id extinguiebantur fideicommissa: Pegaso et Pusione (*consulibus*) senatus censuit, ut ei qui rogatus esset hereditatem restituere, perinde licet quartam partem retinere atque ex legato Falcidia in legis retinere conceditur. Ex singulis quoque rebus que per fideicommissum relinquuntur, eadem retentio permissa est. Per quod senatusconsultum ipse (*heres*) onera hereditatis sustinet: ille autem qui ex fideicommissu reliquam partem hereditatis recipit, legatarii partiarii loco est, id est ejus, legatarii cui pars bonorum legatur; quæ species legati partiti vocatur, quia cum herede legatarius partitur hereditatem. Unde effectum est, ut quæ solent stipulationes inter heredem et partiarium legatarii interponi, eadem interponantur inter eum qui ex fideicommissu causa recipit hereditatem, et heredem; id est, ut et lucrum et dampnum hereditarium pro rata parte inter eos communis sit¹⁰. — 255. Ergo siquidem non plus quam dodorantem hereditatis scriptis heres rogatus sit restituere, tum ex Trebelliano senatusconsulto restituir hereditas, et in utrumque actiones hereditariae pro rata parta dantur, in heredem quidem jure civili; in eum vero qui recipit hereditatem, ex senatusconsulto Trebelliano: quamquam heres etiam ea parte quam restituit, heres permanet, eique et in eum solidæ actiones competit; sed non ulterius oneratur, nec ulterius illi dantur actiones, quam apud eum commodum hereditatis re-

⁴ Inst. II, 20. 2. 52. — 2. Id. 2. 53. — 3. Id. 2. 55. — 4. Id. — 5. Id. 2. 2. — 6. Id. 2. 2. — 7. Id. 2. 2. — 8. Id. 2. 2. — 9. Id. 2. 2. — 10. Id. 2. 2. — 11. Id. — 12. Id. — 13. Id. — 14. Id. — 15. Id. 2. 2. — 16. Id. 2. 2. — 17. Id. 2. 2. — 18. Id. — 19. Id. 2. 2. — 20. Id. 2. 2.

manet¹¹. — 256. At si quis plus quam dodorantem vel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, locus est Pegasiano senatusconsulto¹². — 257. Sed is qui semel adierit hereditatem, si modo sua voluntate adierit, sive retinuerit quartam partem, sive noluerit retinere, ipse universa onera hereditaria sustinet: sed quarta quidem retenta, quasi pars et pro parte stipulationes interponi debent, tamquam inter partiarium legatarii et heredem; si vero totam hereditatem restituere, id est, restituere hereditates¹³. — 258. Item quamvis non (*possimus*) post mortem eius qui nobis heres extiterit, alium in locum ejus heredem instituere, tamen possumus cum rogare ut, cum morietur, alii can hereditatem totam vel ex parte restitutum; et quia post mortem quoque hereditis fideicommissum dari potest, idem efficiere possumus et si ita scripsimus: CUM TITIUS HERES MEUS MORTUUS ERIT, VOLO HEREDITATEM MEAM AD FIDELIUM MLEVUM PERTINERE. Utroque autem modo tam hoc quam illo, Titium heredem nostrum obligatum relinquinus de fideicommissu restitudo¹⁴. — 259. Praeterea legata (*per*) formulam petimus; fideicommissum vero Romæ quidem apud consulem, vel apud eum pratorum qui precipue scientiam veluti fundum, hominem, vestem, argentum, pecuniam; et vel ipsum heredem rogare ut aliqui restituant, vel legatarium, quamvis a legatario legari non possit¹⁵. — 260. Item potest non solum propriæ testatoris, res per fideicommissum relinquiri, sed etiam hereditis aut legatarii, aut cuiuslibet alterius. Itaque et legatarius non solum de ea re rogari potest, ut eam aliqui restituant, quia ei legata sit, sed etiam de alia, sive ipsius legatarii sive aliena sit; sed hoc solum observandum est, ne plus quisquam rogetur aliqui restituere, quam ipse ex testamento ceperit; nam quod amplius est inutiliter relinquitur¹⁶. — 261. Cum autem aliena res per fideicommissum relinquatur, necesse est ei qui rogatus est, aut ipsam redimere et prestare, aut estimationem ejus solvere¹⁷; sicut iuri est, si per damnationem aliena res legata sit: sunt tamen qui putant, si rem per fideicommissum relictam dominus non vendat, extingui fideicommissum; sed aliam esse causam per damnationem legati¹⁸.

262. Potest autem quisque etiam res singulas per fideicommissum relinquere, velut fundum, hominem, vestem, argentum, pecuniam; et vel ipsum heredem rogare ut aliqui restituant, vel legatarium, quamvis a legatario legari non possit¹⁹. — 263. Item potest non solum propriæ testatoris, res per fideicommissum relinquiri, sed etiam hereditis aut legatarii, aut cuiuslibet alterius. Itaque et legatarius non solum de ea re rogari potest, ut eam aliqui restituant, quia ei legata sit, sed etiam de alia, sive ipsius legatarii sive aliena sit; sed hoc solum observandum est, ne plus quisquam rogetur aliqui restituere, quam ipse ex testamento ceperit; nam quod amplius est inutiliter relinquitur²⁰. — 264. Item (*quod*) quisque ex fideicommissu plus debito per errorem solvit, repetere potest: at id quod ex causa falsa per damnationem legati plus debito solutum sit, repeti non potest. Idem scilicet iuri est de eo legato quod non debitur, vel ex hac vel ex illa causa, per errorem solutum fuerit²¹.

265. Libertas quoque servo per fideicommissum dari potest, ut vel heres rogetur manumittere, vel legatarius²². — 266. Nec interest utrum fideicommissorum: sed postea id prohibitum est, et nunc ex oratione divi Hadriani senatusconsultum factum est ut ea fideicommissa fisco vindicarentur²³. — 267. Cœlestes quoque, qui per legem Julianum hereditates legatae capere prohibentur, olim fideicommissa videbantur capere posse. Item orbi qui per legem Papiram, ob id quod liberos non habent, dimidiata partes hereditatis legatorum perdunt, olim solida fideicommissa videbantur capere posse. Sed postea senatusconsulto Pegasiano perinde fideicommissa quoque ac legata hereditatesque capere posse prohibiti sunt, eaque translata sunt ad eos qui testamento liberos habent; aut si nullus liberos habebant, ad populum, sicuti juris est in legatis et in hereditatibus²⁴. — 268. Eadem aut similis ex causa autem olim incertæ personæ vel postumo aliena per fideicommissum relinquiri poterat²⁵, quamvis neque heres institui, neque legari ei possit; sed senatusconsulto quod auctore divo Hadriano factum est, idem in fideicommissis quod in legatis hereditatibusque constitutum est. — 269. Item pœna nomine jam non dubitatur, nec per fideicommissum quidem relinquiri posse.

269. Sed quamvis in multis juris partibus longe latior causa sit fideicommissorum, quam coram quæ directo relinquuntur, in quibusdam tantumdem valeant, tamen tutor non aliter estamento dari potest quam directo, veluti hoc modo: LIBERIS MEIS TITIUS TUTOR ESTO, vel ita LIBERIS MEIS TITIUS TUTOR DO; per fideicommissum vero dari non potest.

COMMENTARIUS TERTIUS.

¹⁰ 1. (Intestatorum hereditates lege XII tabula. am primum ad suos heredes pertinent. — 2. Sui autem heredes existantur liberi, qui in potestate morientis fuerint, veluti filius filiale, i. pos neptis ex filio, proueps pronepotis ex nepote filio nato pro genzus prognatave; nec

¹¹ 1. Inst. II, 25. 2. 6. — 2. Id. — 3. Id. — 4. Id. — 5. Id. 2. 8. — 6. Id. 2. 21. — 7. Id. 2. 1. — 8. Id. 2. 9. — 9. Id. 2. 10. — 10. Id. — 11. Id. — 12. Id. — 13. Id. — 14. Id. — 15. De rebus in locis sententia conjecturam capere flect ex Epit. lib. 2, (ut. 7, 2) sic enim legitur: «Fideicommissum ad eum cui aliquid dimissum est, herede mortuo poterit pervenire, si nullus testator condidit testamentum: nam legatum ita relinquere non potest: unde locus noster sic restituendum videtur: Nam etce per fideicommissum etiam post mortem heredes relinquere potest: cum alioquin legatum per se mortem heredes relinquitur inutiliter sit. V. supra 2. 22. Ulp. 25 (agm. 8; 1. Inst. II, 20. 2. 52. — 2. Id. 2. 53. — 3. Id. 2. 55. — 4. Id. — 5. Id. 2. 2. — 6. Id. 2. 2. — 7. Id. 2. 2. — 8. Id. 2. 2. — 9. Id. 2. 2. — 10. Id. 2. 2. — 11. Id. — 12. Id. — 13. Id. — 14. Id. — 15. Id. 2. 2. — 16. Inst. II, 25. 2. 1. — 17. Inst. II, 25. 2. 1. — 18. Id. 2. 10. — 19. Id. 2. 2. — 20. Id. 2. 2. — 21. Id. 2. 2. — 22. Id. 2. 2. — 23. Id. 2. 2. — 24. Id. 2. 2. — 25. Id. 2. 2. — 26. Id. 2. 2. — 27. Id. 2. 2. — 28. Id. 2. 2. — 29. Id. 2. 2. — 30. Id. 2. 2. — 31. Id. 2. 2. — 32. Id. 2. 2. — 33. Id. 2. 2. — 34. Id. 2. 2. — 35. Id. 2. 2. — 36. Id. 2. 2. — 37. Id. 2. 2. — 38. Id. 2. 2. — 39. Id. 2. 2. — 40. Id. 2. 2. — 41. Id. 2. 2. — 42. Id. 2. 2. — 43. Id. 2. 2. — 44. Id. 2. 2. — 45. Id. 2. 2. — 46. Id. 2. 2. — 47. Id. 2. 2. — 48. Id. 2. 2. — 49. Id. 2. 2. — 50. Id. 2. 2. — 51. Id. 2. 2. — 52. Id. 2. 2. — 53. Id. 2. 2. — 54. Id. 2. 2. — 55. Id. 2. 2. — 56. Id. 2. 2. — 57. Id. 2. 2. — 58. Id. 2. 2. — 59. Id. 2. 2. — 60. Id. 2. 2. — 61. Id. 2. 2. — 62. Id. 2. 2. — 63. Id. 2. 2. — 64. Id. 2. 2. — 65. Id. 2. 2. — 66. Id. 2. 2. — 67. Id. 2. 2. — 68. Id. 2. 2. — 69. Id. 2. 2. — 70. Id. 2. 2. — 71. Id. 2. 2. — 72. Id